

KALESTUNUD TŠETŠEEN JA TÜÜTU FÄNN

EVA KÜBAR

„VASHA“. Režissöör: **Hannu Salonen**. Stsenaristid: **Mart Kivastik, Katrin Laur ja Hannu Salonen**. Operaator: **Rein Kotov**. Monteerija: **Julia Oehring**. Helirežissöör: **Peter Nordström**. Grimmikunstnikud: **Tiina Leesik ja Kairit Nieländer**. Kostüümikunstnik: **Eva-Maria Gramakovski**. Kunstnik: **Jaagup Roomet**. Heli-loomaja: **Ray Harman**. Kaasprodutsendid: **Jarkko Hentula ja Nathalie Lichtenthaeler**. Produtsendid: **Piret Tibbo-Hudgins ja Philipp Homberg**. Osades: **Mehmet Kurtulus** (Artur), **Mart Müürisepp** (Tom), **Tim Seyfi** (Gloobus), **Adnan Maral** (Kerim), **Rein Oja** (Rain), **Jan Uuspõld** (Jüri), **Malla Malmivaara** (Angelina), **Liina Tennosaar** (Tomi ema), **Merle Talvik-Kappel** (ametnik), **Evelin Pang** (Liisa), **Franziska Maral** (Anna), **Margus Prangel** (uurija), **Oleg Rogatšov** (taksojuht), **Kaupo Käsik** (veoautojuht), **Ada Lundver** (müüja) jt. 35 mm, 100 min, värviline. © Allfilm / Philipp Homberg Filmproduktion / Juonifilmi / Wide Eye Films, Soome – Eesti – Iirimaa – Saksamaa, 2009.

Soome režissööri **Hannu Saloneni** „Vasha“ tekitab üsna palju küsimusi, millest esimene on seotud juba žanri määratlusega. Astudes sammu kaugemale üldnimetusest „draama“, mille järgi linateost lühitutvustuses identifitseeritakse, annaksid filmi esimesed kaadrid peategelase Tomi (**Mart Müürisepp**) tormilisest kodust põgenemisest,

silmanähtavalt ebausutava eriefektiga tehtud autoplahvatus, hilisem lõputu pagemiste jada küll haiglast, Arturi majast ja lõpuks sadamast alust arvata, et tegu võiks olla pisut amatöörliku *action*-filmiga. Samas räägib režissöör Salonen (Postimees 22. I 2009), et tema eesmärk on näidata, „millise mõjuga on sõjad ja konfliktid üksikinimese jaoks, milline on vägivalda olemus ja kuidas mõjutab see inimese elukäiku“. Sellest lähtuvalt võiks oodata pigem midagi psühholoogilise draama vallast.

Kaht kärbest pole aga ühe hoobiga tabada õnnestunud, lõpptulemuses jäävad nii *action*-i-liin kui ka süvapühholoogiline suund üsna napilt esindatuks ja pärast filmi vaatamist valdavaks tundeks nõutus. Ka veel hiljem päevi peas kummitavaid ja seestpoolt närvivaid küsimusi pole vaatajale järelemõtlemiseks eriti jäetud, sest kõik süzeeliselt lahti laotatud niidiotsad seotakse lõpuks eeskujulikult kokku ja film ei hakka ka mingil muul, narratiivivälisel tasandil tööle.

Kahtlemata tuleb kõrgelt hinnata noore režissööri ilmselgelt väljapaistvat püüdlust tungida inimloomuse kõige kaugematesse ja raskemini ligipääsetavatesse sügavustesse. Tegemine pole kerge ülesandega ning peab tunnistama, et selle peaaegu kahe tunni jooksul esineb tõepoolest ka mitmeid psühholoogiliselt kandvaid episoodi, üks meelde jääva-

„Vasha”, Soome – Eesti – Iirimaa – Saksamaa, 2009. Režissöör Hannu Salonen.
Tom – Mart Mütürisepp ja Artur – Mehmet Kurtulus.

maid on näiteks Tomi ja Arturi (**Mehmet Kurtulus**) tühermaalt tagasisõit *rekka's*, kus napp dialoog ja pikad pausid on filigraanselt paika timmitud ning töötavad suurepäraselt. Hakkab tekki- ma mingi pingestatud atmosfäär ja kõiksuse ning üksinduse tunnetus, kuid paraku ei suuda film tervikuna seda hoida.

Üks põhjusi, miks tervik logisema hakkab, võib peituda ka keskse probleemi puudumises. Režissöör tahaks rääkida justkui mitmest väga suurest ja tõsisest teemast korraga: noore poisi meheks kasvamise valu, sõja pitser kibestunud ja kalestunud inimhinges ning (maru)rahvusluse küsimus eesti ühiskonnas, toomata ühtki neist teemadest samas väga tugevalt esile.

Lugu sellest, kuidas isata kasvanud ja üsnagi naiivne koolipoiss Tom satub suurte inimeste mängumaale, kus ta oma esimesed sammud ise astuma peab, tuletab veidi meelde põhimõtteliselt sama skeemi järgi üles ehitatud

mängufilmi „**Mina olin siin**” **Sass Henno** romaani ainetel. Kui aga **René Vilbre** karakter Rass arenes tõepoolest filmi jooksul edasi, siis Saloneni Tom saab küll kogemuse võrra rikkamaks, kuid jääb üldiselt ikka selleks, kes ta oli – hakkamist täis päikeseliseks koolipoisiks, kes „tahaks ükski kord teha midagi, millel oleks väärtust”, nagu ta ütleb oma emale (**Liina Tennosaar**) filmi lõpus pärast seda, kui on teada saanud vastuse kogu loo ühele võtmeküsimusele. Samal ajal ei ole ekraanilt näha, et saadud kogemus Tomi psühholoogiliselt väga palju muudaks, pigem võiks pakkuda, et võimaluse avanedes tormab päikesepoiss uude seiklusse.

Loomulikult ei puudu filmist ka kaunis armastusliin, peategelase ja vene rahvusest haiglaõe Angelina (**Malla Malmivaara**) vahel, mis teeb eesti filmiajaloo vähemalt ühe usutavalt mängitud ja visuaalselt väga nauditava seksistseeni poolest rikkamaks.

Esmapilgul jätab eestlase ilmselt

„Vasha”. Tom – Mart Müürisepp ja Angelina – Malla Malmivaara.

ükskõikseks ka filmi pealkiri „Vasha”, mille sügavam tähendus (tšetšeeni keeles tähendab „vasha” venda) selgub linateose arenedes, markeerides tõsist meestevahelist sõprust, musketärlikku vendlust, mis ei tunne rahvuse ega riigipiire, kuid võib samas ka kergesti puruneda ning tekitada enneolematult palju vihkamist kuni endise võitluskaaslase tapmiseni välja. Kujund on küll ütlemata kaunis, kuid paraku pole filmi sisu pealkirja sügavmõttelisusele järel jõudnud ning seega passiks linateosele hoopis paremini algselt plaanis olnud „Kid & Killer” – lihtne lugu elus räsitud mehe ja süütu noore poisi sõprusest, mida see film ju tegelikult on. Täpsemalt öeldes pole tegu isegi mitte sõprusega, vaid lihtsalt võib-olla fänlusega, Artur on Tomile iidol, keda imetleda, asendades kindlasti ka tema elus puuduvat isa.

Ei teki mingit kahtlust, et terminite „vasha” võib omavahel vabalt kasutada filmis figureeriv kolmeliikmeline tšetšeenidest jõuk, aga et sõjas karastunud

ja oma perekonna tapmise üle elanud Artur võiks seda tõsiselt, kogu hingest mõeldes öelda ka tal pidevalt jalus tolknevale suhteliselt tüütule teismelisele, kellel ta filmi jooksul vähemalt neli korda väga konkreetselt oma vaateväljalt lahkuda palub, ei tundu kuigi usutav. Filmi vaadates ei teki tunnet, et kaks peategelast linateose lõpuks hingeliselt ja psühholoogiliselt teineteisele oluliselt lähemale jõuaksid, ning seega mõjub stseen, kus Artur lausub Tomile sadamas enne lahkumist „vasha”, pigem nagu midagi, mis on vajalik vaid narratiivi otsade kokkutõmbamiseks, korraliku filmisümboli loomiseks.

Samas tuleb Saloneni erinevate filmikujundite loomise eest kahtlemata kiita, ta on olnud oma töös täpne ning kogu semiootika läbimõeldult ja veatult üles ehitanud, nii et muret, nagu võiks publikul midagi peidetuks või segaseks jääda, „Vasha” puhul ei teki. Headeks näideteks on filmis kaks korda esinev küsimus, kuidas on tšetšeeni keeles „head

„Vasha”. Gloobus – Tim Seyfi ja Tom – Mart Müürisepp.

aega”, ning sellele antud kaks täiesti erinevat vastust, mis markeerivad, kas kuulud n-ö omade hulka või mitte; samuti osavalt dialoogidesse põimitud „The Heartbreak Kidi” temaatika; sinimustvalge lipp marurahvuslasest politseiniku (**Rein Oja**) töölaual jne. Ometi jääb nende korralikult konstrueeritud sümbolite süžeealine põhjendatus kohati küsitavaks, nagu juba mainitud „vasha” puhul.

Tundub, et täiesti üllatuslikult filmistaariks saanud Mart Müürisepp on ise oma rollist üpris vaimustusse sattunud. Tema entusiasmi ja siiras sinisilmsus sobib küll ühelt poolt karakteriga hästi kokku, teisalt aga esineb aeg-ajalt häirivat ülemängimist, mis muudab Tomi karakteri üleliia naiivseks ja mitte väga tõsiselt võetavaks. Kuid peab ka arvestama, et tegu on alles Müüriseppa esimese filmiosaga. Kaks türgi näitlejat, Mehmet Kurtulus Arturina ja **Tim Seyfi** Gloobusena, teevad aga mõlemad hea rolli, mis on hästi paigas nii tempo-rüt-

mi kui ka psühholoogiliselt väga hea rollitunnetuse poolest. Samuti paistab oma loomulikkusega silma soome näitlejatar Malla Malmivaara vene keelt kõneleva haiglaõe-prostituudi osas.

Koolipoisi moodi eeskujulikult on Salonen üles ehitanud ka filmi struktuuri – kindlalt kulgev narratiiv, mis hakkab ladusalt jooksuma koos autoplahvatusega filmi algul ning lõpeb korralikult heade ja pahade võitlusega, sidudes kõik tegevusliinid kenasti kokku. Absoluutselt mitte üllatava lahendusena kihutatakse kuul kõrisse ka n-ö heale politseinikule (**Jan Uuspõld**). Filmi lõpuks on probleemid lahendatud, mõrtsukas väärilise karistuse saanud ja koolipoiss kenasti kodus tagasi. Moraal: see, mis toimus, jääb loomulikult alatiseks tegelaste ellu kummitama.

Korrektseks koos pinge- ja languspunktidega kulgeva narratiivi jagavad episoodideks Arturi hauataguse kõuehäälega ning oma puisuses äärmiselt huvitava ja meelde jääva inglise keele

„Vasha”. Tšetšeenid, keskel esiplaanil Tim Seyfi.

aktsendiga esitatud filosoofilised mõtisklused elu olemusest, perekonna olulisusest, üksindusest ja meheks saamisest kõige laiemas mõttes. Kohati on sama idee pikitud ka tegevusse, kuid suurema osa ajast esitatud kõrvalt ja kõrgemalt vaataja positsioonilt, teispoolsuse vaatepunktist. On üsna arusaadav, et just selles peitubki n-ö laiem tähendusväli, mida režissöör luua soovib, jäädes paraku aga ainult teksti tasandile, ekraanil, näitlejate omavahelises suhtluses jääb psühholoogilisus ja kahe inimhinge vahel toimuv keemia vaid aimatavaks.

Valitud võttepaigad on küll oma olemuselt suhteliselt klišeelikud, kuigi näevad tänu operaator **Rein Kotovi** tööle ning ilmselt ka tublile pilditöötlusele väga kaunid välja. Iseäranis nauditav on Arturi kodu valguslahendus ning kogu valitud sinakasroheline koloriit, samuti jääb hästi meelde kaunis kaader päikeseloojangust tühermaal, kus kaks kurba kuju vaikselt oma saatusele vastu komberdavad. Kuigi süzeeliselt pole selles

linnaäärses tühermaas, kuhu alati arveid klaarima sõidetakse (ilm on mõistagi udune ja vihmane), just palju üllatavat. Samuti näevad Arturi kaks pelgupaika ehk ilma akendeta tühi uberik keset vanalinna ja üksik maaliline maha jäetud majake mere ääres kõrgel rannikul tänapäeva Eesti kontekstis välja üsna ebareaalsed, kuid on tõesti silmale nauditavad, mistõttu ununeb isegi nende tehislikkus.

Mida soovib Salonen nende ebareaalsete maailmade loomisega saavutada? Kas näidata inimhinge üksindust, püüdu põgeneda reaalsuse eest, mis heal juhul saab teoks vaid väga üksikute hetkedel? Ühe teismelise poisi jaoks võib tema senise elu tipp hetkeks, mis kaalub üles kõik seni kogetu, kindlasti olla seks ihaldatud naisega, toimugu see kas või bordellis. Aga need hetked ei päästa maailma. Filmi kui terviku kontekstis päästab aga siiski palju linatõe lõpulugu, **Ray Harmani „In a Perfect World”**, mis kõlas ka juba kiidetud voo-

„Vasha”. Tom – Mart Müürisepp ja Artur – Mehmet Kurtulus.

distseenis. Viimased kaadrid on hästi välja peetud ning kuigi ma ei ole kindel, kas nad annavad just edasi vägivalla mõju inimese elukäigule, siis vähemalt rusuvat üksindust on selles lahenduses küll tunda.

HANNU SALONEN on sündinud 10. juulil 1972 Põlvas. Amatöörfilmidest huvitus ta juba varases teismeeas. Pärast Helsingi kõrgema kunstikooli (TaiK) lõpetamist jätkast ta õpinguid Berliinis Saksamaa Filmi- ja Televisiooniakadeemias (DFFB). Nooruses tegeles ta aktiivselt idamaiste võitluskunstidega ja elas mõnda aega Hiinas; 1997 Belgias toimunud Euroopa lahtistel meistri-võistlustel võitis Salonen kuldmedali (distsipliinis nan dao) ja pronksmedali (distsipliinis nan quan). Tema esimene täispikk mängufilm oli draama „*Downhill City*” (Saksamaa – Soome, 1999, naispeaosas *Franka Potente*). Halonen on olnud seotud telesarjadega „*Ki.Ka-Krimi.de*” (2005), „*Polizeiruf 110*” (2005) ja „*Commissario Laurenti*” (2007 – 2008). Ta on lavastanud

viis telemängufilmi ja üheksa 90minutist jagu menuseriaalile „*Kuriteopaik*” (Tartu, 2004 – 2009). Neist seni viimane, Soomes vändatud krimipõnevik „*Borowski tango*” (Borowski’s Tango / Borowski tango) esilinastub detsembris. Aasta algul filmihuvilisteni jõudnud krimipõneviku „*Vasha*” (Soome – Saksamaa – Eesti – Iirimaa, 2009) tööpealkirjaks oli „*Kid & Killer*”.

EVA KÜBAR (sünd. 19. juunil 1981 Tallinnas) on lõpetanud 2006 Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja semiootika erialadel bakalaureuse kraadiga, praegu õpib ta Balti Filmi- ja Meediakooli magistrantuuris filmiteadust ja töötab Postimehe kultuuritoimetuses teatritoimetajana.